

EFRO
EUROPEES FONDS
VOOR REGIONALE
ONTWIKKELING

Evaluatieplan

EFRO VLAANDEREN 2021-2027

(Versie oktober 2023)

Medegefinancierd door
de Europese Unie

1	Inleiding.....	4
2	Korte beschrijving Operationeel programma – Vlaanderen voor programmaperiode 2021-2027	5
2.1	Financiering.....	6
3	Evaluatiekader	7
3.1	Algemeen	7
3.2	Uitvoering evaluatieplan	8
3.2.1	Scope.....	8
3.2.2	Rolverdeling	8
3.2.3	Interne organisatie/externe expertise	9
3.2.4	Data	9
3.2.5	Algemene planning	10
4	Geplande evaluaties.....	11
4.1	Doorlopende implementatie-monitoring	11
4.1.1	Inhoud	11
4.1.2	Evaluatiemethode en datavereisten	11
4.1.3	Planning	11
4.1.4	Uitvoerder	12
4.1.5	Budget	12
4.2	Tussentijdse implementatie-evaluatie.....	12
4.2.1	Inhoud	12
4.2.2	Evaluatiemethode en datavereisten	13
4.2.3	Planning	13
4.2.4	Uitvoerder	14
4.2.5	Budget	14
4.3	Impactevaluaties	14
4.3.1	Inhoud	14
4.3.2	Evaluatiemethode en datavereisten	14
4.3.3	Planning	15
4.3.4	Uitvoerder	15
4.3.5	Budget	15
4.4	Ex-post evaluatie	15
4.4.1	Inhoud	15
4.4.2	Evaluatiemethode en datavereisten	15
4.4.3	Planning	15
4.4.4	Uitvoerder	16
4.4.5	Budget	16
5	Programmabeheer en –uitvoering	17
6	Indicatief budget (excl. BTW).....	18

7	Communicatie en implementatie bevindingen.....	18
8	Bijlage 1: Prestatiekader indicatoren	20
9	Bijlage 2: Interventielogica.....	22

1 Inleiding

Het evaluatieplan voor het EFRO Operationeel Programma Vlaanderen 2021-2027 schept een gestructureerd kader voor de uitvoering van evaluaties gedurende deze programmaperiode, in overeenstemming met de richtlijnen van de Europese Commissie.

Het primair doel van dit evaluatieplan is om tijdig een reeks grondige evaluaties te plannen en te waarborgen dat deze op een hoogwaardige wijze worden uitgevoerd. Deze evaluaties dienen beleidsmakers in staat te stellen het gevoerde beleid kritisch te beoordelen en indien nodig bij te sturen. De beheersautoriteit draagt verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de voorziene evaluaties en de nauwgezette opvolging van de verkregen resultaten.

De nadruk op de interventielogica en de sterke gerichtheid op behaalde resultaten onderstrepen het toenemende belang van evaluaties. De evaluaties dienen niet alleen ter bevordering van de effectiviteit en efficiëntie van het programma, maar ook om de effecten en impact van de uitgevoerde acties grondig te belichten. Een diepgaand onderzoek naar de factoren die bijdragen aan de slimme, duurzame en inclusieve groei van de Europese Unie voorziet beleidsmakers van waardevolle inzichten en fundamenten voor toekomstige besluitvorming. Dit legt tevens een stevige basis voor eventuele toekomstige programmaperiodes.

Het merendeel van dit evaluatieplan bestrijkt het kader waarbinnen de evaluaties dienen plaats te vinden, alsmede een indicatieve planning van de voorgenomen evaluaties. Hierbij worden de verordeningen omtrent de Europese structuurfondsen en diverse richtlijnen van de Europese Commissie als solide leidraad gehanteerd. Deze verplichtingen en aanbevelingen zijn nauwgezet afgestemd op de specifieke kenmerken van het programma, met inachtneming van het proportionaliteitsprincipe.

Tot slot wordt dieper ingegaan op aspecten zoals de inzet van personeel, opleidingen, het indicatieve budget en de communicatie. Het evaluatieplan fungeert als een roadmap, waarin reeds een duidelijk kader wordt geschetst voor toekomstige evaluaties, doch waarin de nodige flexibiliteit is ingebouwd om aanpassingen te kunnen doorvoeren tijdens de voortgang van het programma.

2 Korte beschrijving Operationeel programma – Vlaanderen voor programmaperiode 2021-2027

Het operationeel programma is opgebouwd langs 3 strategische lijnen, namelijk 2 inhoudelijke prioriteiten en 1 met betrekking tot de aanpak:

1) Slim Vlaanderen

Op basis van de uitgewerkte slimme specialisatiestrategie, voortbouwend op de huidige beleidsstrategie, wordt gestreefd naar het versterken van O&O en de doorstroom van deze kennis naar economische en maatschappelijke valorisatie. Daarbij worden de volgende clusterdomeinen, waarin Vlaanderen comparatieve voordelen heeft opgebouwd en welke beschikken over het nodige innovatiepotentieel, naar voor geschoven:

- Duurzame chemie
- Duurzame Materialen
- Slimme maakindustrie
- Gepersonaliseerde gezondheidszorg
- Gespecialiseerde logistiek
- Agro-Food industrie
- Smart systems
- Energie
- Cleantech
- Blauwe energie;

De inspanningen in het kader van deze strategie worden specifiek gericht op het bevorderen van co-creatie en de verspreiding van technologieën via de uitbouw van vastgestelde “missing links” in het Vlaams innovatie-instrumentarium, met name living labs en demonstratieprojecten, welke precies bijdragen tot het stimuleren van productontwikkeling en marktintroductie/disseminatie van innovatieve producten en diensten.

Digitalisering geldt als transversale prioriteit, die op vrijwel alle domeinen van het economisch en maatschappelijk leven een rol zal spelen.

2) Duurzaam Vlaanderen

Ten einde bij te dragen tot het bereiken van de Europese Klimaatwet engageert Vlaanderen zich in het Belgisch Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (NEKP, 2019) om haar niet-ETS broeikasemissies/CO₂-uitstoot tegen 2030 te verminderen. Daartoe wordt gefocust op het verhogen van de energie-efficiëntie in alle sectoren, maar vooral ook het aanpassen van het energiesysteem als geheel met een volledige transformatie van het energiemodel van productie, levering en consumptie als ambitie en einddoel.

Vervoer blijft een knelpunt in Vlaanderen met een toename van de CO₂-uitstoot door geleidelijke toename van autoverkeer en sterke stijging van goederenvervoer. Een sterke focus zal dus gelegd worden op het bevorderen van een duurzame multimodale mobiliteit in steden en tussen steden en landelijke gebieden alsook multimodaliteit voor goederenverkeer.

Hiernaast is ook strategisch beleid noodzakelijk voor aanpassing aan klimaatverandering, de zogenaamde klimaatadaptatie. De klimaatverandering leidt in Vlaanderen tot perioden van aanhoudende droogte die steeds meer tot watertekorten leidt. De Vlaamse regering legt sterk de nadruk op het verhogen van de weerbaarheid tegen droogte en waterschaarste door middel van de Blue Deal.

In lijn met het landenrapport 2019 van de EC identificeren we de volgende investeringsbehoeften met hoge prioriteit om het energieverbruik te doen dalen, het aandeel koolstofarme en schone energieproductie te vergroten:

- 1) Energie-efficiënte renovatie aanmoedigen,
- 2) Productie en consumptie hernieuwbare energie bij verwarming en koeling aanmoedigen en bevorderen.

- 3) Investeren in klimaatadaptatie
- 4) Het bevorderen van duurzame multimodale mobiliteit.

Circulaire en bio gebaseerde bio-economie als transversaal thema. Circulariteit geldt als algemeen principe dat op alle aspecten van een duurzaam Vlaanderen inwerkt. EFRO onderschrijft daarmee het transversaal thema circulaire en bio gebaseerde bio-economie, gekaderd in de Lange Termijnvisie 2050 van Vlaanderen en herbevestigd in het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024

- 3) Vlaanderen investeert

Wat projecttypes betreft continueert het programma de sterke nadruk op grotere investeringsprojecten, omdat deze bewezen hebben voor grotere impact te kunnen zorgen. Om die reden mag deze focus zelfs verder versterkt worden.

De focus op investeringsprojecten is ingegeven door 5 overwegingen:

- 1) Duurzaam karakter
- 2) Groot hefboomeffect
- 3) Additionaliteit
- 4) Synergie
- 5) Visibiliteit

Aansluitend bij o.m. de acties voor het ondersteunen van de overgang naar een koolstofarme economie (bijv. inzake duurzame stedelijke mobiliteit) wordt via maatregelen gericht op het bevorderen van groen - blauwe netwerken en klimaatadaptatie, slimme verdichting en efficiënt ruimtegebruik, en het verhogen van de stedelijke vitaliteit in achtergestelde buurten, gestreefd naar een duurzame en leefbare stedelijke omgeving.

Verder wordt opnieuw gebruik gemaakt van het instrument “Geïntegreerde territoriale investeringen”- GTI voor een geïntegreerde territoriale aanpak (een GTI heeft betrekking op een specifiek geografisch gebied met een geïntegreerde strategie voor territoriale ontwikkeling), met name voor de Provincie Limburg (ondersteuning met Europese middelen van de uitvoering van het SALK – actieplan), de Kempen, de Provincie West-Vlaanderen en duurzame stedelijke ontwikkeling voor de grootsteden Antwerpen en Gent.

Gezien de vereiste thematische concentratie geldt op programmaniveau, dienen ook de verschillende GTI 's zich in te schrijven in de voormelde prioritaire assen. De uit te voeren acties dienen bij te dragen tot de thematische doelstellingen van het Operationeel Programma en aan de ontwikkelingsdoelstellingen van de eigen geïntegreerde strategie voor territoriale ontwikkeling.

2.1 Financiering

Het totale geraamde programmabudget voor Vlaanderen voor de periode 2021-2027 bedraagt 596 miljoen €. De EFRO - middelen ad. 276 miljoen € vertegenwoordigen hierin 46 %. De overige financiering wordt gedragen door publieke en private middelen.

3 Evaluatiekader

3.1 Algemeen

De verordeningen betreffende de Europese structuurfondsen zijn de basis voor volgend regelgevend kader. Meer specifiek werd rekening gehouden met volgende documenten:

- Verordening (EU) nr. 2021/1060
- Verordening (EU) nr. 2021/1058

De algemene doelstelling van de evaluaties is het garanderen van de kwaliteit van het ontwerp en de uitvoering van programma's. Eveneens wordt een analyse gemaakt betreffende de doeltreffendheid, de doelmatigheid en het effect van het EFRO-programma. Daarenboven moeten de resultaten van een evaluatie kunnen leiden tot aanbevelingen met betrekking tot behoeften aan financiële toewijzingen voor koolstofarme investeringen.

De beheersautoriteit verricht evaluaties met volgende criteria: effectiviteit, efficiëntie, relevantie, samenhang en Uniemeerwaarde, dit ter verbetering van de kwaliteit en de uitvoering van het programma.

Plan	<p>Het evaluatieplan geeft een overzicht van welke zaken meegenomen dienen te worden bij evaluatie en dient tevens als leidraad tijdens de uitvoering van het programma. Volgende zaken uit het evaluatieplan dienen te worden geïmplementeerd tijdens uitvoering van het programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Procedures voor het verzamelen van de vereiste gegevens van de indicatorenset (zie data) - Timing evaluatie - Website voor publieke raadpleging evaluaties doorheen de verschillende programmaperiodes. - Up to date blijven van de nationale noden en noden van de EC met betrekking tot de relevantie van het programma en het bijsturen van dit evaluatieplan.
------	--

Data	De nodige middelen moeten beschikbaar zijn om de vereiste gegevens te kunnen verzamelen. EFRO e-loket: digitale aanmelding en opvolging van projecten, inclusief 4-maandelijkse rapportage waar volgende zaken verzameld worden: <ul style="list-style-type: none"> - Budgettaire voortgang - Inhoudelijke voortgang project - Bijdrage realisatie indicatoren
Evaluatie	Het bijhouden van outputindicatoren stelt de beleidsmakers in staat om na te gaan aan wat de middelen worden gespendeerd. Op Europees niveau kan men deze informatie aggregeren door middel van de gemeenschappelijke indicatoren. Daarnaast kunnen ook de programmavooruitgang en –processen worden gemonitord. Het aantal goedgekeurde projecten en de besteding van deze projecten geven indicaties over o.a. de implementatiesnelheid van het programma.
Resultaat	Ook resultaatsindicatoren kan men monitoren. Het bewegen van een indicatorwaarde richting streefwaarde kan ons iets vertellen over de correctheid en effectiviteit van ondernomen acties.
Impact	De impactevaluaties onderzoeken hoe de uitgevoerde projecten al dan niet hebben bijgedragen tot het gewenste resultaat. In deze impactevaluaties zal gebruik worden gemaakt van theoretische, kwalitatieve en kwantitatieve evaluaties. De kwantitatieve analyse zal nauwkeurig bestudeerd en aangevuld worden met theoretische analyses hoe de uitgevoerde acties al dan niet hebben bijgedragen tot de vooropgestelde resultaten en op hun beurt tot de strategie voor een slimme, duurzame en inclusieve groei.

Om de programmaprestaties te monitoren, moet een prestatiekader (bijlage 2) opgesteld worden met alle indicatoren, tussen- en einddoelen. Dit kader moet de monitoring en evaluatie van, en rapportage over de prestaties tijdens de uitvoering mogelijk maken en bijdragen tot het meten van de algehele prestatie van de fondsen. Voor dit prestatiekader, worden de gegevens voor elke prioriteit uitgesplitst naar specifieke doelstelling en, waar van toepassing, naar regiocategorie, en hebben betrekking op:

- het aantal geselecteerde concrete acties,
- de totale subsidiabele kosten daarvan,
- de bijdrage uit de fondsen en
- het totaal van de door de begunstigden aan de beheerautoriteit gedeclareerde subsidiabele uitgaven;

Al deze gegevens worden uitgesplitst naar interventietype, de waarden van de output- en resultaatindicatoren voor de geselecteerde concrete acties en de door de acties bereikte waarden. Zo kunnen we een tussentijdse prestatie-evaluatie uitvoeren.

3.2 Uitvoering evaluatieplan

3.2.1 Scope

Dit evaluatieplan slaat in eerste instantie op de programmaperiode 2021-2027. Rekening houdend met de aard van de acties kunnen echter ook gelijkaardige projecten uit de programmaperiode 2014-2020 aan bod komen. Dit is noodzakelijk om de impact te evalueren van grotere infrastructuurprojecten. Deze projecten hebben immers tijd nodig om effecten te veroorzaken. Deze zijn niet meteen zichtbaar vanaf de afsluiting van het project. De implementatie-evaluaties zullen voortbouwen op voorgaande evaluaties, uitgevoerd in de periode 2014-2020, zoals de mid-term evaluatie en impactevaluatie.

3.2.2 Rolverdeling

De beheerautoriteit is verantwoordelijk voor het opstellen, uitvoeren en opvolgen van het evaluatieplan. Zij voorziet hiertoe tevens de nodige middelen. Binnen het jaar na goedkeuring van het Operationeel Programma

wordt dit plan voorgesteld aan het Monitoringcomité. Dit Comité controleert de correcte uitvoering van het plan tijdens de programmaperiode en kan hiertoe ook de noodzakelijke aanbevelingen formuleren.

De Beheerautoriteit staat tevens in voor de opvolging van de bevindingen van de evaluaties en de communicatie hiervan (richting Europese Commissie, relevante partners en het brede publiek).

3.2.3 Interne organisatie/externe expertise

Binnen het programmasecretariaat zal de werkgroep 'Evaluatie' worden opgericht. De samenstelling van de leden van deze werkgroep kan wijzigen naargelang de agenda en onderwerp van de evaluaties.

Volgende leden uit de Afdeling Europese Programma's vormen de vaste kern: het afdelingshoofd, de programmacoördinator, financieel beheerder en 2 inhoudelijke beleidsmedewerkers. Deze kerngroep kan worden uitgebreid afhankelijk van het onderwerp van de evaluatie. Dit kunnen zowel andere leden van het programmasecretariaat, leden van de Technische Werkgroepen, de contactpunten als externe experts zijn.

De werkgroep zal halfjaarlijks bijeenkomen om de rapportage aan het Monitoringcomité voor te bereiden (goedkeuring jaarverslag en controle uitvoering evaluatieplan). Zij staat ook in voor de concrete planning en uitvoering van de voorziene evaluaties. Om de kwaliteitsbewaking van de externe evaluaties te verzekeren, zal deze werkgroep als aparte stuurgroep per evaluatie fungeren. Op deze manier is er voldoende communicatie en overleg tussen de opdrachtgever en de externe evaluator.

Daarnaast is er een zeer frequent (tweewekelijks) EFRO-overleg met alle beleidsmedewerkers waar monitoring en evaluatie van het programma geregeld aan bod kan komen.

Om de functionele onafhankelijkheid van de evaluatoren te garanderen zullen de meeste evaluaties worden uitgevoerd door externe evaluatoren. Dit zal onder meer het geval zijn voor de impactevaluaties van de verschillende prioriteiten gezien de complexiteit en het ontbreken van de relevante ervaring. Ook de globale implementatie-evaluatie zal door een externe evaluator worden uitgevoerd. Om de kwaliteit van de externe evaluaties te garanderen zullen de aanbevelingen die de Europese Commissie voorziet in de '*Guidance on quality management of external evaluations*' zo goed mogelijk opgevolgd worden. Bestekken en taakomschrijvingen worden steeds nauwkeurig opgesteld. Meer specifiek zal ook de leidraad '*Terms of reference for impact evaluations*' gevolgd worden voor het opzetten van impactevaluaties.

De doorlopende implementatie-monitoring zal grotendeels intern worden uitgevoerd. Deze monitoring heeft als voornaamste doelstelling een vlotte uitvoering van het Operationeel Programma te waarborgen. Hiertoe zullen op geregelde tijdstippen (meestal na het afronden van één of meerdere oproepen) evaluatiemomenten worden voorzien. Via deze manier van werken zullen verbeter- of aandachtspunten snel worden opgespoord en kunnen de uitvoeringsprocessen worden bijgesteld. De kennis rond een vlotte uitvoering van het programma zit voornamelijk intern. Het Monitoringcomité werkt als klankbordgroep die steeds aanbevelingen kan formuleren.

3.2.4 Data

Met het oog op de monitoring werd een centraal EFRO – beheersysteem ontwikkeld voor het bijhouden van alle gegevens in functie van de opvolging van het programma en de projecten (alle nodige informatie voor toezicht, evaluatie, financieel beheer, verificatie en audit). Het betreft een internettoepassing welke zowel de projectselectie, projectuitvoering als financiële opvolging ondersteunt.

Dit geïnformatiseerd monitoringsysteem wordt continu aangepast en geoptimaliseerd en maakt het mogelijk om de informatie in gecomputeerde vorm te bewaren en snel ter beschikking te stellen van de Europese Commissie en van de organisaties die verantwoordelijk zijn voor het beheer en de controle van het Operationele Programma.

Voor de implementatie-evaluaties zullen voornamelijk interne gegevens uit het monitoringsysteem worden gebruikt, gecombineerd met case studies, interviews en enquêtes. Deze gegevens zullen voor de impactevaluaties

worden aangevuld met dataverzamelingen uit diverse externe bronnen (vb. Statistiek Vlaanderen) en eventueel de opdracht aan de externe evaluator om zelf additionele data te genereren.

3.2.5   Algemene planning

Dit evaluatieplan is opgebouwd als flexibele roadmap dat kan worden aangepast in functie van de noodzaak. Nieuwe evaluaties of wijzigingen in geplande evaluaties kunnen wenselijk zijn tijdens de uitvoering van het Operationeel Programma. Deze aanpassingen zullen steeds worden voorgelegd aan het Monitoringcomité.

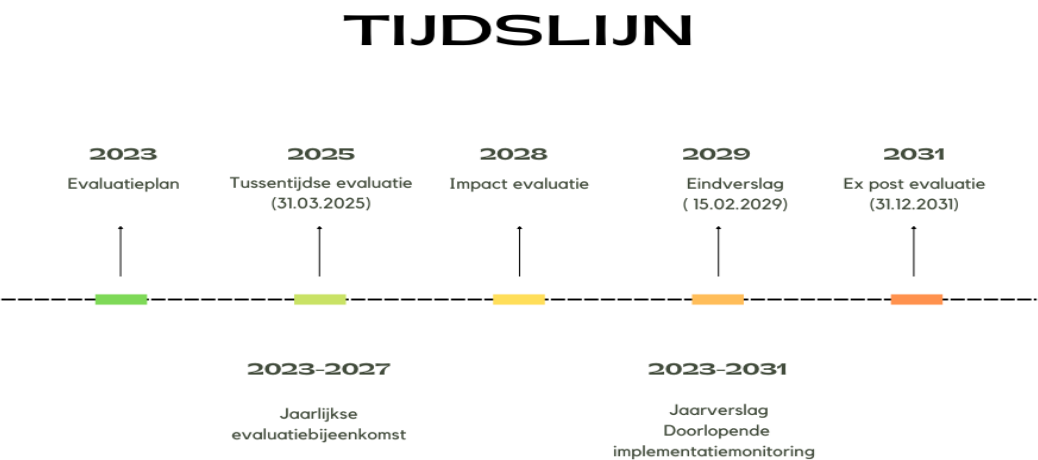
Zoals de Europese Commissie zelf aangeeft is het logisch dat de evaluaties die worden gepland in het tweede deel van de programmaperiode eerder indicatief van aard zijn.

Daarentegen moeten impactevaluaties wel tijdig genoeg worden ingepland om praktische redenen (aanstellen externe evaluator, bijhouden noodzakelijke data, ...).

De jaarlijkse uitvoeringsverslagen van programma 2014-2020 worden tijdens programmaperiode 2021-2027 vervangen door een jaarlijkse gestructureerde beleidsdialoog op basis van de meest recente informatie en gegevens. Deze evaluatievergadering wordt gepland in samenspraak met de Commissie.

Onder hoofdstuk 4 zal per evaluatie een afzonderlijke timing te vinden zijn.

Hieronder wordt schematisch weergegeven wanneer welke evaluaties voorzien zijn.

4 Geplande evaluaties

Voor elk van de voorziene evaluaties worden volgende elementen opgesomd:

- Inhoud (Wat?)
- Evaluatiemethode en datavereisten (Hoe?)
- Planning (Wanneer?)
- Uitvoerder (Wie?)
- Indicatief budget

4.1 Doorlopende implementatie-monitoring

4.1.1 Inhoud

Deze evaluatie zal tijdens de looptijd van het programma van kortbij worden uitgevoerd. Het betreft in grote mate een monitoring van de voortgang van het programma en de eventuele bijstellingen die hieruit mochten blijken. Deze monitoring zal steeds gebeuren om het MC in te lichten over de voortgang van het programma, alsook de nodige input te voorzien voor de jaarverslagen. Hierbij zullen zowel de effectiviteit (worden de vooropgestelde doelstellingen gehaald?) als de efficiëntie (resultaten in relatie met de middelen) worden gemonitord en (deels) geëvalueerd.

Effectiviteit:

- Inhoudelijke programmavoortgang: worden alle specifieke doelstellingen correct ingevuld met juiste acties?
- Output- en resultaatsindicatoren: rapporteren de projecten op een regelmatige basis? Halen de projecten hun vooropgestelde streefwaarden? Monitoren van indicatoren op gecumuleerd programmaniveau.
- Financieel: Hoe verloopt de financiële rapportage van de projecten? Volgt het programma het vooropgestelde bestedingsplan?

Efficiëntie:

- Regels/Vereenvoudigingen: Worden de opgestelde regels correct geïnterpreteerd en opgevolgd? Is er duidelijke communicatie hieromtrent? Moet het regelgevend kader worden bijgeschaafd? Hebben de doorgevoerde vereenvoudigingen hun effect?
- Projectoproepen en beoordeling: Worden de beoogde doelgroepen bereikt? Is de communicatie voldoende duidelijk? Is het selectieproces transparant?
- Programmabeheer: Hoe verloopt de samenwerking tussen de verschillende autoriteiten, de Technische Werkgroep, het Monitoringcomité en andere stakeholders?

4.1.2 Evaluatiemethode en datavereisten

De doorlopende opvolging van het programma is eerder een monitoringsactiviteit. Toch kunnen tijdens de loop van het programma bepaalde onderwerpen ad hoc dieper geëvalueerd worden. Dit kan noodzakelijk zijn voor de vlotte voortgang van het programma. Deze doorlopende monitoring zal gebeuren op basis zowel kwantitatieve (effectiviteit) als kwalitatieve (efficiëntie) data. De meeste gegevens zijn rechtstreeks te halen uit het centrale beheersysteem: aantal projecten, stand van zaken indicatoren, financiële besteding, ... Contacten met projectuitvoerders kunnen eveneens een belangrijke bron van informatie zijn. Deze kan worden vergaard tijdens de begeleidingscomités en andere (in)formele contacten. Dit geldt tevens voor de input vanuit de andere autoriteiten en de partners in het MC. Via deze weg kunnen eveneens zaken worden aangekaart en besproken.

4.1.3 Planning

Deze monitoring en beperkte evaluatie zal de hele looptijd van het programma beslaan.

Specifieke momenten waarop dit duidelijk naar boven komt zijn de opmaak van het jaarverslag, de vergaderingen van het MC waarin de voortgang van het programma steeds aan bod komt en het jaarlijkse prestatiegesprek met de EC.

4.1.4 Uitvoerder

De uitvoering zal intern gebeuren gezien de aanwezige expertise. Toch kan het ook zijn dat externe ondersteuning wenselijk/noodzakelijk blijkt. Dit kan bijvoorbeeld bij de opmaak van de tussentijdse evaluatie in 2025 of indien er ad hoc problemen en/of noodzaken mochten opduiken.

4.1.5 Budget

De uitvoering zal intern plaatsvinden. Indien externe expertise noodzakelijk blijkt zal hiervoor een indicatief budget van 100.000 euro (excl. BTW) worden gereserveerd voor ad hoc ondersteuning.

4.2 Tussentijdse implementatie-evaluatie

4.2.1 Inhoud

Naast de doorlopende implementatie-monitoring zal ook een tussentijdse implementatie-evaluatie worden uitgevoerd. Hierbij zullen zowel de effectiviteit (worden de vooropgestelde doelstellingen gehaald?) als de efficiëntie (resultaten in relatie met de middelen) worden geëvalueerd.

Effectiviteit:

- Inhoudelijke programmavoortgang: worden alle specifieke doelstellingen correct ingevuld met juiste acties?
- Output- en resultaatsindicatoren: rapporteren de projecten op een regelmatige basis? Halen de projecten hun vooropgestelde streefwaarden? Monitoren van indicatoren op gecumuleerd programmaniveau.
- Financieel: Hoe verloopt de financiële rapportage van de projecten? Volgt het programma het vooropgestelde bestedingsplan?

Efficiëntie:

- Regels/Vereenvoudigingen: Worden de opgestelde regels correct geïnterpreteerd en opgevolgd? Is er duidelijke communicatie hieromtrent? Moet het regelgevend kader worden bijgeschaafd? Hebben de doorgevoerde vereenvoudigingen hun effect?
- Projectoproepen en beoordeling: Worden de beoogde doelgroepen bereikt? Is de communicatie voldoende duidelijk? Is het selectieproces transparant?
- Programmabeheer: Hoe verloopt de samenwerking tussen de verschillende autoriteiten, de Technische Werkgroep, het Monitoringcomité en andere stakeholders?

De scope is m.a.w. dezelfde als de doorlopende monitoring, het verschil zit hem in een diepgaandere analyse, evaluatie en specifieke aanbevelingen die hieruit kunnen voortvloeien door een externe evaluator.

Daarnaast kunnen tijdens deze evaluatie een aantal specifieke thema's/vraagstukken aan bod komen (bvb. Werkt het oproepsysteem naar behoren? Vereist een bepaalde prioriteit of specifieke doelstelling meer focus? Worden de beoogde doelgroepen effectief bereikt? ...?).

De evaluatie dient te gebeuren op niveau van het programma (werking van de operationele structuren...), de prioriteiten en specifieke doelstellingen (invulling en bijdrage outputindicatoren) en op het niveau van de projecten (algemene toetsing van de projectuitvoering).

De evaluatie is in de eerste plaats bestemd voor het management van het Vlaamse EFRO-programma en de diensten van de Europese Commissie. Zij moet een beeld geven van de uitvoering en resultaten van het programma en zal mee gebruikt worden als onderbouwing van beleidsvoorstellen omtrent de organisatie/implementatie van toekomstige EFRO- programma's in Vlaanderen door VLAIO.

De beheersautoriteit en de Commissie monitoren regelmatig de inachtneming van de streefcijfers voor klimaatbijdragen, op basis van de totale subsidiabele uitgaven die door de begunstigden bij de beheersautoriteit worden gedeclareerd, uitgesplitst naar interventietype overeenkomstig artikel 42 en op basis van verstrekte gegevens. Indien uit de evaluatie blijkt dat men nog te ver achterligt op het streefcijfer voor klimaatbijdragen, komen de lidstaat en de Commissie tijdens de jaarlijkse evaluatievergadering corrigerende maatregelen overeen.

Specifieke aandacht zal tevens gaan naar de implementatie van het EFRO-programma in de verschillende GTI's. Deze vormen namelijk een substantieel onderdeel van het totale Vlaamse EFRO-programma. Via deze implementatie-evaluatie kan geëvalueerd worden of de opgezette processen optimaal functioneren en of er al dan niet bijsturing nodig is.

Deze evaluatie zal tevens rekening houden met:

- de nieuwe uitdagingen die in de relevante, in 2024 aangenomen landspecifieke aanbevelingen in kaart worden gebracht;
- de vooruitgang bij de uitvoering van het geïntegreerde nationale energie- en klimaatplan, indien van toepassing;
- de vooruitgang bij de uitvoering van de beginselen van de Europese pijler van sociale rechten;
- de sociaal-economische situatie van de betrokken lidstaat of regio, met bijzondere nadruk op territoriale behoeften, waarbij met elke belangrijke negatieve financiële, economische of sociale ontwikkeling rekening wordt gehouden.
- de belangrijkste resultaten van andere relevante evaluaties;
- de vooruitgang bij het bereiken van de tussendoelen, rekening houdend met grote moeilijkheden die bij de uitvoering van het programma zijn ondervonden;

Tijdens de tussentijdse implementatie-evaluatie zal het onderdeel communicatie tevens aan bod komen.

4.2.2 Evaluatiemethode en datavereisten

De evaluator zal bij de uitvoering van zijn opdracht kunnen beschikken over alle relevante gegevens, verzameld door de beheersautoriteit in het kader van de technische opvolging van het programma en de projecten.

Daarnaast verzamelt hij zelf alle relevante gegevens die hij nodig acht voor de beoordeling van de operationele aspecten van het OP.

De gegevens kunnen zowel kwantitatief (data beheersysteem) als kwalitatief (enquêtes en interviews) zijn.

4.2.3 Planning

De tussentijdse implementatie-evaluatie zal in het midden van de programmaperiode worden uitgevoerd, meer specifiek in het eerste kwartaal van 2025. Op deze manier is er reeds genoeg data voorhanden om een degelijke analyse op te bouwen en aanbevelingen te formuleren naar de verdere implementatie van het programma en eventuele toekomstige programma's.

Uiterlijk 31 maart 2025 wordt een beoordeling van het resultaat van de tussentijdse evaluatie ingediend bij de Commissie, met inbegrip van een voorstel voor de definitieve toewijzing van het flexibiliteitsbedrag.

Indien dit naar aanleiding van de tussentijdse evaluatie van het programma nodig wordt geacht of indien er nieuwe uitdagingen in kaart worden gebracht, dient de lidstaat bij de Commissie het gewijzigde programma in.

De herzieningen moeten het volgende omvatten:

- de toewijzingen van de financiële middelen per prioriteit;
- herziene of nieuwe doelen;
- indien van toepassing, de bedragen per fonds en per categorie van regio die moeten worden bijgedragen aan het InvestEU-programma;

De Commissie keurt het herziene programma goed overeenkomstig artikel 24 van de CPR-Verordening, met inbegrip van een definitieve toewijzing van het flexibiliteitsbedrag.

De beheersautoriteit kan, als gevolg van de tussentijdse evaluatie, ook oordelen dat het programma geen wijziging behoeft.

4.2.4 Uitvoerder

Externe evaluator in nauwe samenwerking met de beheersautoriteit.

4.2.5 Budget

Gebaseerd op voorgaande evaluaties zal hiervoor 100.000 euro (excl. BTW) worden voorzien, gelet op de beperktere scope in vergelijking met de voorziene impactevaluaties.

4.3 **Impactevaluaties**

4.3.1 Inhoud

De Europese regelgeving vereist dat elk programma een evaluatie verricht ter beoordeling van het effect ervan.

De focus op resultaatsgerichtheid en interventielogica bij de opmaak van het programma houdt tevens in dat eventuele impact moet worden gemeten. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van de indicatoren. Via deze impactevaluaties kan onderzocht worden of de uitgevoerde projecten hun bijdrage hebben geleverd aan de strategie voor een slimme, duurzame en inclusieve groei in de Europese Unie. Op basis hiervan kunnen toekomstige beleidskeuzes gestaafd worden of worden bijgesteld.

Volgende vragen kunnen onderdeel uitmaken van de impactevaluatie:

- Zijn de vooropgestelde specifieke doelstellingen en de uitgevoerde projecten intern en extern coherent? M.a.w. passen zij binnen de programmadoelstellingen en zijn ze coherent met ander gevoerd beleid (Europees, federaal, Vlaams, lokaal)?
- Wat is de bijdrage van de projecten binnen het programma? Kunnen hier per prioriteit rode lijnen worden getrokken?
- Zijn de uitgevoerde projecten relevant en welke bijdrage hebben zij geleverd in het licht van de strategie voor een slimme, duurzame en inclusieve groei?
- Welke lessen kunnen worden getrokken in verband met het gevoerde beleid en eventuele toekomstige EFRO-programma's en beleidsinitiatieven.
- ...

De focus van de impactanalyses zal evenredig verdeeld worden naarmate het gewicht van de verschillende prioriteiten in het programma.

4.3.2 Evaluatiemethode en datavereisten

Een theorie-gebaseerde aanpak is de meest voor de hand liggende methode om deze impactevaluaties uit te voeren. Een contrafeitelijke methode is minder geschikt gezien de methodologische vereisten (aanwezige vergelijkbare data, vergelijkgroep, ...).

Via een theorie-gebaseerde aanpak wordt elke stap van de interventielogica gevolgd en worden de vragen *waarom* en *hoe* een interventie werkt behandeld.

Voor dit type evaluaties zijn literatuurstudie, data-analyse, case studies, interviews en enquêtes denkbare werkwijzen.

Kwantitatieve projectdata worden bijgehouden in het beheersysteem. Daarnaast zullen projecten verplicht worden om bepaalde types van data bij te houden met het oog op de toekomstige impactevaluaties. De vorm of inhoud van deze data kan verschillen per specifieke doelstelling en zelfs per project. Daarnaast verzamelt de externe evaluator zelf alle relevante gegevens die hij nodig acht voor de beoordeling van de impact van het programma.

Naast het beheersysteem worden ook intern gegevens bewaard omtrent evoluties van de beschikbare resultaatsindicatoren. Deze oefening zal minstens 2 keer per jaar worden ingepland. Op die manier kunnen steeds de nieuwste cijfers worden gerapporteerd aan het Monitoringcomité, de Europese Commissie en andere relevante stakeholders.

4.3.3 Planning

De projecten die worden uitgevoerd in de periode 2021-2027 vormen het onderwerp van deze impactanalyse. Rekening houdend met de aard van de acties kunnen echter ook gelijkaardige projecten uit de programmaperiode 2014-2020 aan bod komen. Dit is noodzakelijk om de impact te evalueren van grotere infrastructuurprojecten. Deze projecten hebben immers tijd nodig om effecten te veroorzaken. Deze zijn namelijk niet meteen zichtbaar vanaf de afsluiting van het project.

De evaluatie van de impact van projecten en specifieke doelstellingen dient laat genoeg te gebeuren om de effecten van deze projecten effectief te kunnen meten. Langs de andere kant moet de evaluatie plaatsvinden op een moment dat er beleidskeuzes kunnen worden gemaakt en/of bijgestuurd, met name de voorbereiding van een nieuwe programmaperiode.

Er wordt voorgesteld om deze evaluaties van de verschillende prioriteiten te bundelen en in 2028 uit te voeren. Dit is echter indicatief en zal sterk afhangen van de voortgang van de verschillende prioriteiten. Zo kunnen prioriteiten met voornamelijk werkingsmiddelen bij een vlotte voortgang van het programma vroeger aan bod komen.

4.3.4 Uitvoerder

Een externe evaluator zal worden aangeduid gezien het gebrek aan interne expertise en capaciteit om deze complexe evaluaties uit te voeren.

4.3.5 Budget

Er zal voor de uitvoering van de impactevaluaties een totaalbudget van 150.000 euro (excl. BTW) worden voorzien.

4.4 **Ex-post evaluatie**

4.4.1 Inhoud

In de ex-postevaluaties worden de doeltreffendheid en doelmatigheid van de ESI-fondsen onderzocht, alsook hun bijdrage tot de verwezenlijking van de strategie van de Unie voor slimme, duurzame en inclusieve groei, waarbij rekening wordt gehouden met de voor die strategie van de Unie vastgestelde streefdoelen.

4.4.2 Evaluatiemethode en datavereisten

Te bepalen door de EC. De noodzakelijke data kan vanuit het EFRO-programma vlot worden aangeleverd dankzij het elektronische beheersysteem.

4.4.3 Planning

Uiterlijk 31 december 2031.

4.4.4 Uitvoerder

Europese Commissie in nauwe samenwerking met de beheerautoriteit.

4.4.5 Budget

/

5 Programmabeheer en –uitvoering

Met betrekking tot het programmabeheer resulteert de wisselwerking en samenwerking tussen de Vlaamse beheersautoriteit en de gedecentraliseerde contactpunten in meerwaarde. **Er werd vanuit deze meerwaarde vertrokken om de rolverdeling tussen beiden op punt te stellen. De contactpunten blijven aanwezig als eerste aanspreekpunt voor de projectpromotoren.**

In het declaratie- en opvolgingsproces worden vooral de begeleidingscomités (contactmomenten tussen het programmasecretariaat en de promotoren bij aanvang, tussentijds en op het einde van het project) door de evaluator als bijzonder waardevol beschouwd. **Deze praktijk zal behouden blijven, met meer aandacht voor de inhoudelijke voortgang van het project en financiële vraagstukken.**

Het infobeheersysteem werd beschouwd als een goede praktijk. **Dit online systeem werd geëvalueerd en aangepast aan bepaalde wensen en noden van zowel projectpromotoren als programmasecretariaat.**

Efficiëntie

De overheadkosten van het programma (zowel bij de beheersautoriteit, bij de contactpunten als bij de promotoren die rapporteren en declareren) zijn relatief hoog. **Met betrekking tot het programmabeheer worden niet alle kosten gedragen door de technische bijstand. Dit onderstreept het engagement van de Vlaamse Overheid om een vlotte bekendmaking en uitvoering van het programma te waarborgen.**

De aanwezige evaluatiecapaciteit zal tijdens de programmaperiode verder worden ontwikkeld door opleidingen. Hiervoor zal ook budget worden gereserveerd. Gedurende de loop van de programmaperiode zal ook beroep worden gedaan op de expertise binnen de Vlaamse Overheid van bijvoorbeeld de studiedienst van de Vlaamse regering alsook externe expertise die kan worden ingehuurd. Daarnaast worden de georganiseerde meetings rond evaluatie van DG Regio ('Evaluation Network Meetings') stevast bijgewoond. Via deze weg kunnen lidstaten en de EC ervaringen en 'best practices' uitwisselen. Het IQ-netwerk, waar Vlaanderen actief lid van is, draagt ook bij tot de uitwisseling van kennis.

Voor het aantrekken van externe evaluatoren zullen de bestekken steeds nauwkeurig worden opgemaakt.

6   Indicatief budget (excl. BTW)

Type	Indicatief budget (€)
Doorlopende implementatie-monitoring (ad-hoc ondersteuning)	100.000,00
Tussentijdse implementatie-evaluatie	100.000,00
Impact-evaluaties	150.000,00
Opleidingen	25.000,00
Totaal**	375.000

** Hierbij werd geen rekening gehouden met interne personeelskosten.

7   Communicatie en implementatie bevindingen

De uitvoering en resultaten van evaluaties zullen op verschillende wijzen worden gecommuniceerd. De wijze waarop zal verschillen naargelang het doelpubliek. Voor externe communicatie zullen het evaluatieplan en de resultaten van de uitgevoerde evaluaties:

- op de programmawebsite worden gepubliceerd (www.efro.be) en;
- verspreid worden via de digitale nieuwsbrief 'Effect' (verschijnt minstens twee maal per jaar).

Via deze kanalen wordt het ruimere publiek betrokken bij de werking van het EFRO-programma en kunnen zij de resultaten van de verschillende evaluaties consulteren.

Specifiekere communicatie zal gebeuren per partner/organisatie:

- **Europese Commissie:** doorsturen van de evaluaties via SFC 2021-2027 samen met de taakomschrijving, het budget en de gehanteerde methodologie. Tijdens de jaarlijkse evaluatiebijeenkomst zullen de bevindingen van evaluaties ook worden opgenomen overeenkomstig het voorziene format.
- Het **Monitoringcomité** zal steeds op de hoogte worden gehouden over de uitvoering van de evaluaties en de voornaamste resultaten. Het MC heeft ook als taak het evaluatieplan goed te keuren en de uitvoering op te volgen. Indien de noodzaak ontstaat het evaluatieplan in de loop van de programmaperiode aan te passen of te verfijnen, dan zal dit aangepaste plan opnieuw ter goedkeuring aan het MC worden voorgelegd. Het MC zal jaarlijks geïnformeerd worden over de uitvoering van het evaluatieplan. Dit informatiemoment valt idealiter samen met de vergadering waarin ook het jaarverslag wordt besproken.

De verschillende evaluaties worden in principe zo gepland, dat de voornaamste bevindingen kunnen worden geïmplementeerd in de verdere uitvoering van het programma. Dit is hoofdzakelijk het geval voor de implementatie-evaluaties. De beheersautoriteit kan hiertoe (in samenspraak met de werkgroep Evaluatie) de nodige stappen ondernemen. Dit geldt tevens voor de voorbereiding van de volgende programmaperiode.

8 Bijlage 1: Prestatiekader indicatoren

Prioriteit	Specifieke doelstelling	Output	Resultaat
Duurzaam	Bevorderen van energie-efficiëntie en verminderen van de uitstoot van broeikasgassen	RCO18: Woningen met verbeterde energieprestatie RCO 19: Openbare gebouwen met verbeterde energieprestatie SOI 20: Aantal ondersteunde demonstraties en pilots die leiden tot kwaliteitsverhoging en stimulering van energie-efficiëntie	RCR 26: Jaarlijks primair energieverbruik (waarvan: woningen, openbare gebouwen, ondernemingen, andere) RCR 29: Geraamde BKG emissie
	Bevorderen van hernieuwbare energie overeenkomstig Richtlijn (EU) 2018/2001, met ingebrip van de daarin vastgelegde duurzaamheidscriteria	RCO 22: Extra productiecapaciteit voor hernieuwbare energie (waarvan: elektriciteit, thermisch) SOI 21: Aantal weggewerkte knelpunten voor het gebruik van groene warmte en hernieuwbare energie	RCR 32: Extra operationeel vermogen geïnstalleerd voor hernieuwbare energie
	Bevorderen van klimaatadaptatie en rampenrisicopreventie en -weerbaarheid, rekening houdend met op ecosystemen gebaseerde benaderingen	RCO 26: Oppervlakte waarop beschermingsmaatregelen tegen klimaatgerelateerde natuurrampen (landere dan overstromingen en natuurbanden) SOI 22: Aantal m2 waterbeheersmaatregelen SOI 23: Aantal ondersteunde demonstraties en pilots die leiden tot klimaatadaptieve maatregelen	RCR 35: Inwoners die profiteren van maatregelen ter bescherming tegen overstromingen RCR 37: Inwoners die profiteren van maatregelen ter bescherming tegen klimaatgerelateerde natuurrampen (landere dan overstromingen of natuurbanden)
	Bevorderen van duurzame multimodale stedelijke mobiliteit als onderdeel van de overgang naar een koolstofneutrale economie	RCO 58: Ondersteunde specifieke fietsinfrastructuur SOI 24: Aantal weggewerkte knelpunten gericht op multimodaliteit voor goederenverkeer SOI 25: Aantal ondersteunde demonstraties en pilots die leiden tot verbeterde stedelijke mobiliteit RCO 60: Steden en gemeenten met nieuwe of gemoderniseerde gedigitaliseerde stadsvervoersystemen	RCR 64: Jaarlijks aantal gebruikers van specifieke fietsinfrastructuur SRI 01: Aantal mensen dat gebruik maakt van verbeterde stedelijke mobiliteit SRI 02: Bijkomend tonnage dat duurzaam vervoerd wordt
	Het versterken van de onderzoeks- en innovatiecapaciteit en de invoering van geavanceerde technologieën	SOI10: Aantal vierkante meter nieuwe of gerenoveerde onderzoeksinfrastructuur SOI11: Aantal vierkante meter nieuwe of gerenoveerde bedrijfshuisvestingsinfrastructuur RCO01: Ondersteunde ondernemingen (waarvan: micro-, klein, middelgroot, groot) RCO07: Onderzoeksorganisaties die deelnemen aan gezamenlijke onderzoeksprojecten RCO08: Nominale waarde van onderzoeks- en innovatieapparatuur RCO10: Ondernemingen die samenwerken met onderzoeksorganisaties RCO15: Gecreëerde opstartcapaciteit	RCR02: Particuliere investeringen voor gelijke delen als overheidssteun (waarvan: subsidies, financieringsinstrumenten) RCR03: Kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) die product- of procesinnovatie introduceren RCR18: Kmo's die na de opstart de diensten van starterscentra gebruiken
Digitaal	Te profiteren van de voordelen van digitalisering voor burgers, bedrijven	RCO13: Waarde van digitale diensten, producten en processen die voor ondernemingen zijn ontwikkeld RCO14: Openbare instellingen ondersteund om digitale diensten, producten en processen te ontwikkelen	RCR02: Particuliere investeringen voor gelijke delen als overheidssteun (waarvan: subsidies, financieringsinstrumenten) RCR11: Gebruikers van nieuwe en verbeterde openbare digitale diensten, producten en processen

en overheden	SOI12:Ondernemingen die begeleid worden in de introductie van digitale diensten, producten en processen SOI13:Aantal digitale innovatieve ideeën die van concept tot implementatie gaan	RCR13:Ondernemingen die een hoge digitale intensiteit bereiken
Het ontwikkelen van vaardigheden voor slimme specialisatie, industriële overgang en ondernemerschap	RCO16:Deelnames van institutionele belanghebbenden aan een ondernemingsgezinnd ontdekkingsproces RCO101:Kmo's die investeren in vaardigheden voor slimme specialisatie, industriële transitie en ondernemerschap SOI14:Aantal vierkante meter nieuwe of gerenoveerde opleidingsinfrastructuur	RCR02:Particuliere investeringen voor gelijke delen als overheidssteun (waarvan: subsidies, financieringsinstrumenten) RCR98:Kmo-personeel dat een opleiding in vaardigheden voor slimme specialisatie, industriële transitie en ondernemerschap voltooit (naar type vaardigheid: technisch, management, ondernemerschap, groen, overig)

9 Bijlage 2: Interventiologica

BD2	Interventiegebied
	<p>042 - Renovatie ten behoeve van energie- efficiëntie van bestaande woningen, demonstratieprojecten en ondersteunende maatregelen, overeenkomstig criteria op het gebied van energie-efficiëntie</p> <p>045 - Renovatie ten behoeve van energie- efficiëntie of maatregelen inzake energie- efficiëntie van openbare infrastructuur, demonstratieprojecten en ondersteunende maatregelen, overeenkomstig criteria op het gebied van energie-efficiëntie.</p> <p>046 - Steun voor entiteiten die diensten verrichten die bijdragen aan een koolstofarme economie en bestendigheid tegen klimaatverandering, met inbegrip van bewustmakingsmaatregelen</p> <p>052 – Overige vormen van hernieuwbare energie (waaronder geothermische energie)</p> <p>053 - Slimme energiesystemen (met inbegrip van slimme netwerken en ICT-systemen) en de daarmee verbonden opslag</p> <p>0551 - Hoogefficiënte warmtekrachtkoppeling, efficiënte stadsverwarming en -koeling met geringe emissies tijdens de levenscyclus</p> <p>060 - Maatregelen voor aanpassing aan klimaatverandering en preventie en beheer van aan het klimaat gerelateerde risico's: overige, zoals stormen en droogte (met inbegrip van bewustmaking, burgerbescherming en rampenbestrijdings- systemen, infrastructuur en ecosysteemgerichte benaderingen)</p> <p>064 - Waterbeheer en bescherming van waterreserves (met inbegrip van stroomgebiedbeheer, specifieke maatregelen voor aanpassing aan klimaatverandering, hergebruik, vermindering van lekken)</p> <p>081 - Infrastructuur voor schoon stadsvervoer</p> <p>083 - Fietsinfrastructuur</p> <p>085 - Digitalisering van het vervoer, mede gericht op broeikasgasemissiereductie: stadsvervoer</p>
BD1	Interventiegebied
	<p>002 - Investerings in vaste activa, met inbegrip van onderzoeksinfrastructuur, in kleine en middelgrote ondernemingen (met inbegrip van particuliere onderzoekscentra) die rechtstreeks verband houden met onderzoek en innovatie.</p> <p>003 - Investerings in vaste activa, met inbegrip van onderzoeksinfrastructuur, in grote ondernemingen die rechtstreeks verband houden met onderzoek en innovatie</p> <p>004 - Investerings in vaste activa, met inbegrip van onderzoeksinfrastructuur, in openbare onderzoekscentra en instellingen voor hoger onderwijs die rechtstreeks verband houden met onderzoek en innovatie.</p> <p>010 - Onderzoek en innovatie in kmo's, waaronder netwerkactiviteiten</p> <p>012 - Onderzoek en innovatie in openbare onderzoekscentra, instellingen voor hoger onderwijs en kenniscentra, waaronder netwerkactiviteiten (industriële onderzoek, experimentele ontwikkeling, haalbaarheidsstudies)</p> <p>013 - Digitalisering van kleine en middelgrote ondernemingen (met inbegrip van e-commerce, e-business en genetwerkte bedrijfsprocessen, digitale innovatiehubs, levende laboratoria, internetondernemers en ICT-start-ups, b2b)</p> <p>016 - ICT-oplossingen, e-diensten, toepassingen van de overheid</p> <p>023 - Ontwikkeling van vaardigheden voor slimme specialisatie, de industrietransitie, ondernemerschap en het aanpassingsvermogen van ondernemingen</p> <p>026 - Steun voor innovatieclusters, onder meer tussen ondernemingen, onderzoeksinstanties, overheidsinstanties en bedrijfsnetwerken, voornamelijk ten behoeve van kmo's</p>